

ΟΟΣΑ, Εργαστήριο με θέμα «Η νέα γεωγραφία της εξ αποστάσεως εργασίας»

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Υπουργείο Τουρισμού

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ | ΤΜΗΜΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

ΟΟΣΑ, Εργαστήριο: Η νέα γεωγραφία της εξ αποστάσεως εργασίας / The new geography of remote work

Πότε

27 Ιανουαρίου 2023

Φορέας υλοποίησης

ΟΟΣΑ, Κέντρο Επιχειρηματικότητας, ΜμΕ, Περιφερειών και Πόλεων (CFE),

Πού

Υβριδικό (διαδικτυακά και με φυσική παρουσία)

Σκοπός εκδήλωσης

Παρουσίαση τριών ακαδημαϊκών εργασιών αναφορικά με την εξ αποστάσεως εργασία και τις επιπτώσεις της στη χωρική διάσταση.

Βασικές ενότητες

Εισαγωγικές παρατηρήσεις - Παρουσίαση των τριών ακαδημαϊκών εργασιών

Ποιοι συμμετείχαν

Στελέχη του ΟΟΣΑ και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας.

Γενικότερο πλαίσιο

Εξ αποστάσεως εργασία, νέες υβριδικές μορφές εργασίας και η επίδρασή τους στη χωρική διάσταση.

Βασικά συμπεράσματα

Η υβριδική εργασία αναμένεται να αποτελέσει την κανονικότητα στο άμεσο μέλλον οδηγώντας σε σημαντικές χωρικές ανακατατάξεις. Παράλληλα, η εξ αποστάσεως εργασία εγείρει μία σειρά από άλλου είδους προκλήσεις που αφορούν στην ίδια τη φύση της εργασίας

Εισαγωγή

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας η εξ αποστάσεως εργασία καθιερώθηκε ως βασική μορφή απασχόλησης σε αρκετούς κλάδους της οικονομίας. Μετά το πέρας της κορύφωσης της πανδημίας νέα υβριδικά μοντέλα εργασίας που συνδυάζουν την εξ αποστάσεως και τη διαζώσης εργασία μοιάζουν να έχουν καθιερωθεί θέτοντας μία σειρά από προκλήσεις. Βασική πρόκληση αποτελούν ενδεχόμενες **χωρικές επιδράσεις των νέων εργασιακών μοντέλων** όπως η ανάπτυξη των προαστίων και περιοχών εκτός των μεγάλων πόλεων, αύξηση στις τιμές ακινήτων, πιθανή υποβάθμιση του κέντρου των πόλεων.

Στο παρόν εργαστήριο παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα τριών ερευνών που αφορούν τις επιδράσεις της εφαρμογής της εξ αποστάσεως εργασίας στη γεωγραφία των πόλεων, τις αντιλήψεις των εργαζομένων και των εργοδοτών σχετικά με την εξ αποστάσεως εργασία και τις επιπτώσεις της υιοθέτησης νέων εργασιακών μοντέλων στις τιμές των ακινήτων. Στο εργαστήριο συμμετείχαν οι:

- Dr Rudiger Ahrend, επικεφαλής του Προγράμματος Αστικής Ανάπτυξης της Διεύθυνσης Δημόσιας Διακυβέρνησης και Εδαφικής Ανάπτυξης του ΟΟΣΑ.
- Cem Ozguzel, οικονομολόγος του ΟΟΣΑ.
- Cevat Giray Aksoy, οικονομολόγος της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (European Bank for Reconstruction and Development- EBRD) και καθηγητής οικονομικών του King's College.
- Johannes Wieland, Καθηγητής Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια.

Μετά το πέρας κάθε παρουσίασης ακολουθούσε τοποθέτηση από άλλους ερευνητές και ερωτήσεις από τους συμμετέχοντες στο εργαστήριο.

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις από Dr Rudiger Ahrend

Η εκδήλωση ξεκίνησε με τις εισαγωγικές παρατηρήσεις του **Dr Rudiger Ahrend**, επικεφαλής του Προγράμματος Αστικής Ανάπτυξης της Διεύθυνσης Δημόσιας Διακυβέρνησης και Εδαφικής Ανάπτυξης. Αρχικά, η εξ ανάγκης ευρύτατη υιοθέτηση της εξ αποστάσεως εργασίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας, η οποία κατέστη δυνατή λόγω της ανάπτυξης και διάδοσης νέων τεχνολογιών, καθώς και η **μείωση του στίγματος** που μέχρι πρότινος συνδέονταν με αυτή, είναι πιθανό πως θα οδηγήσει σε **ριζική μεταβολή του εργασιακού μοντέλου**. Εντούτοις, η μετάβαση αυτή εγείρει μία σειρά από σημαντικές προκλήσεις:

-
- Ζητήματα **ισορροπίας** μεταξύ του εργασιακού και του προσωπικού βίου.
 - Οι επιπτώσεις σε επίπεδο **παραγωγικότητας**.
 - Η επίδραση στην **ανάπτυξη καινοτόμων ιδεών**, δεδομένου ότι η εξ αποστάσεως εργασία **δυσχεραίνει την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων, την ομαδική εργασία και την ανταλλαγή απόψεων και ενισχύει την εργασιακή απομόνωση**.
-

Παράλληλα, υπογράμμισε πως η τηλεργασία είναι πιθανό πως θα οδηγήσει στο **μετασχηματισμό των αστικών τοπίων σε πολλαπλά επίπεδα**:

Εν συνεχεία, έκανε συνοπτική αναφορά στο έργο του Κέντρου Επιχειρηματικότητας, ΜμΕ, Περιφερειών και Πόλεων του ΟΟΣΑ, το οποίο, πριν το ξέσπασμα της πανδημίας, είχε προχωρήσει σε εξέταση των δυνατοτήτων ανάπτυξης της τηλεργασίας σε περιοχές με διαφορετικά χαρακτηριστικά και σε διαφορετικούς κλάδους. Είχε διαπιστωθεί πως η **εξ αποστάσεως εργασία δύναται να εφαρμοστεί με μεγαλύτερη ευκολία σε μεγάλες πόλεις** και λιγότερο στην ύπαιθρο και σε πόλεις μεσαίου και μικρού μεγέθους και πως εφαρμόζεται κατά κύριο λόγο σε **συγκεκριμένους κλάδους (π.χ. πληροφορική)**. Τα εν λόγω ευρήματα επιβεβαιώθηκαν από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Παράλληλα, κατά τη διάρκεια της πανδημίας έγινε αντιληπτό πως πάντα θα υπάρχουν άνθρωποι που δεν θα επιθυμούν να ασκήσουν εξ αποστάσεως εργασία, ενώ σε πολλές περιπτώσεις **υπερεκτιμάται η πρακτική δυνατότητα άσκησης της τηλεργασίας λόγω συγκεκριμένων εξωτερικών παραγόντων (ζητήματα εξοπλισμού, διαθεσιμότητας γρήγορου διαδικτύου)**. Τέλος, επισημάνθηκε πως η ανάπτυξη της εξ αποστάσεως εργασίας και η μειωμένη απαίτηση για φυσική παρουσία (1-2 φορές την εβδομάδα σε πολλές περιπτώσεις) προσφέρει σε ανθρώπους που διαμένουν στην ύπαιθρο τη δυνατότητα να εργαστούν σε μεγάλες πόλεις¹.

- Δεδομένου ότι ο αριθμός των εργαζομένων που συρρέουν στα αστικά κέντρα τακτικά θα μειωθεί και αυτοί θα παραμένουν για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα στις περιφέρειες των πόλεων όπου διαμένουν, αναμένεται η **μεταφορά επιχειρήσεων** όπως καφέ και εστιατόρια από τα κέντρα των πόλεων στην περιφέρεια.
- Σημαντικές θα είναι οι επιπτώσεις και στον τρόπο λειτουργίας και τη **βιωσιμότητα των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς** λόγω της πιθανής μείωσης των εσόδων τους.
- Μείωση των επιπέδων ατμοσφαιρικής ρύπανσης και της γενικότερης περιβαλλοντικής επιβάρυνσης των αστικών κέντρων.
- Η πιθανή μόνιμη μετακίνηση πληθυσμών προς τα προάστια είναι πιθανό πως θα επηρεάσει τις τιμές των ακινήτων.

2. Η επίδραση της εξ αποστάσεως εργασίας στη γεωγραφία της απασχόλησης (Cem Ozguzel)

Ο Cem Ozguzel προχώρησε σε **συνοπτική ανάλυση αποτελεσμάτων της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΕ** (European Union Labour Force Survey)² την επεξεργασία των οποίων

¹ Παραθέτουμε σχετικά papers του ΟΟΣΑ: Exploring policy options on teleworking (2020) διαθέσιμο στο <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5738b561-en.pdf?expires=1675846510&id=id&accname=guest&checksum=8944FC5A6D486E49F569A13F67A7F08E>, Assessing teleworking strategies for local development: a framework proposal (2022) διαθέσιμο στο <https://www.oecd.org/cfe/leed/Assessing-teleworking-strategies-for-local-development-PAT.pdf>, The future of remote work: opportunities and policy options for Trentino (2021) διαθέσιμο στο <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/35f78ced-en.pdf?expires=1675848757&id=id&accname=oid042523&checksum=4D9493731ADAC3D5B5F0738B3D9CCF45>, Implications of Remote Working Adoption on Place Based Policies. A focus on G7 Countries διαθέσιμο στο <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/b12f6b85-en.pdf?expires=1675848811&id=id&accname=oid042523&checksum=B3249D1F82CD59FFD24BBB563178C1D0>

² Πρόκειται για έρευνα που διεξάγεται από την ΕΕ κατά την οποία συλλέγονται στοιχεία από τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ, τη Νορβηγία, την Ελβετία και την Ισλανδία. Το δείγμα είναι εξαιρετικά μεγάλο (περίπου 1,1, εκ. για το 2021) και αποτελείται από εργαζόμενους και αυτοαπασχολούμενους ηλικίας άνω των 17 ετών ενώ εξαιρούνται οι τομείς της γεωργίας, της αλιείας και της δασοπονίας καθώς και οι ένοπλες δυνάμεις).

πραγματοποίησε το Κέντρο Επιχειρηματικότητας, ΜμΕ, Περιφερειών και Πόλεων (CFE) σε συνεργασία με τους David Luca και Zhiwu Wei, και η οποία αναμένεται να αποτυπωθεί σε ακαδημαϊκή δημοσίευση³. Βασικός στόχος της έρευνας ήταν η εξέταση των πιθανών επιπτώσεων που θα έχει στη γεωγραφία της απασχόλησης η διατήρηση και προώθηση της εξ αποστάσεως εργασίας, δηλαδή κατά πόσο θα οδηγήσει στην **αύξηση ή μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών και στην πιθανή μεταφορά θέσεων εργασίας και οικονομικής δραστηριότητας προς την ύπαιθρο ή σε μέχρι πρότινος υποβαθμισμένες περιοχές**. Τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας είναι τα ακόλουθα:

- Η πανδημία επιτάχυνε την **ψηφιοποίηση της εργασίας**.
- Σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες καταγράφηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας **αύξηση στην εξ αποστάσεως εργασία**. Κατά την περίοδο 2019-20 υπολογίζεται πως ο αριθμός των εργαζομένων που παρείχαν εξ αποστάσεως εργασία σχεδόν τριπλασιάστηκε στο σύνολο της ΕΕ., ενώ ειδικά στις πρωτεύουσες αυξήθηκε ακόμα περισσότερο με 1 στους 5 εργαζόμενους να παρέχουν εξ αποστάσεως εργασία.
- Η μεγαλύτερη αύξηση στον αριθμό των απασχολούμενων που παρείχαν εξ αποστάσεως εργασία καταγράφηκε στις **μεγάλες πόλεις** και μικρότερη αύξηση σε μεσαίου και μικρού μεγέθους πόλεις και στην ύπαιθρο.
- Ως εκ τούτου διαπιστώνεται **σημαντική συσχέτιση μεταξύ του αστικού χαρακτήρα μίας περιοχής και του μεγέθους μιας πόλης και της εξ αποστάσεως εργασίας (το λεγόμενο city premium)** η οποία οφείλεται στους τομείς απασχόλησης και στη φύση των θέσεων εργασίας που εντοπίζονται στις πόλεις (μάνατζμεντ, τεχνολογίες της πληροφορικής, χρηματοοικονομικά) και οι οποίες προσαρμόστηκαν γρηγορότερα στα νέα δεδομένα, στο υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο των εργαζομένων και στην ύπαρξη καλύτερων υποδομών (γρήγορο διαδίκτυο).

Εν συνεχεία, τον λόγο έλαβε η Franziska Sielker από το Πανεπιστήμιο του Cambridge, η οποία ανέφερε πως διαπιστώνεται **σημαντική απόκλιση μεταξύ των χωρών της Δυτικής και της Ανατολικής Ευρώπης** (μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνεται και η Ελλάδα) στα ποσοστά άσκησης εξ αποστάσεως εργασίας. Η απόκλιση αυτή οφείλεται στο γεγονός πως οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης:

- Διαθέτουν έναν πιο **έντονα αγροτικό χαρακτήρα** και ο αριθμός των μεγάλων ή μεσαίων πόλεων είναι μικρός.
- Διαθέτουν πιο **συντηρητική εργασιακή κουλτούρα** η οποία προτεραιοποιεί την επιστροφή στην εργασία με φυσική παρουσία.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως το μεγάλο ποσοστό εξ αποστάσεως εργασίας πριν και μετά την πανδημία καταγράφεται σε χώρες όπως η Ολλανδία, η Φινλανδία, το Λουξεμβούργο και η Αυστρία οφείλεται επιπροσθέτως στην ύπαρξη των **κατάλληλων ψηφιακών υποδομών** καθώς και στο γεγονός πως ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού διαθέτει **υψηλό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων**.

Περισσότερες πληροφορίες είναι διαθέσιμες στον ακόλουθο σύνδεσμο:

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-labour-force-survey>

³ "Which factors enabled individual to work remotely during the pandemic? Evidence from Europe" (Luca D., Ozguzel C., Wei Z.).

3. Εξ αποστάσεως εργασία από όλο τον κόσμο (Cevat Giray Aksoy)

Εν συνεχεία το λόγο έλαβε ο **Cevat Giray Aksoy**, οικονομολόγος της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (European Bank for Reconstruction and Development- EBRD) και καθηγητής οικονομικών του King's College, ο οποίος παρουσίασε τα ευρήματα έρευνας⁴ που διεξήχθη αναφορικά με την **αντίληψη των εργαζομένων και των εργοδοτών σχετικά με την τηλεργασία**. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα αποτυπωθούν σε ακαδημαϊκό άρθρο που αναμένεται να δημοσιευτεί τον Μάιο του 2023. Τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας είναι τα ακόλουθα:

- Διαπιστώνεται σημαντική **διαφοροποίηση στην βούληση των εργαζομένων και των εργοδοτών** για την πραγματοποίηση εξ αποστάσεως εργασίας. Οι εργαζόμενοι επιθυμούν να εργάζονται κατά μέσο όρο 1,7 ημέρες από το σπίτι τους, ενώ οι εργοδότες επιθυμούν το εν λόγω χρονικό διάστημα να μην υπερβαίνει τις 0,7 ημέρες (στην περίπτωση της Ελλάδας τα εν λόγω μεγέθη είναι 1,5 και 0,3 αντίστοιχα).
- Περίπου το 70% των εργαζομένων δήλωσε πως η **εμπειρία τους με την εξ αποστάσεως εργασία ήταν θετική** και θεωρούν πως είναι πιο παραγωγικοί όταν εργάζονται από το σπίτι.
- Η **κοινωνική αποδοχή της εξ αποστάσεως εργασίας** έχει αυξηθεί από το ξέσπασμα της πανδημίας και μετά και τις έντονα αρνητικές συνδηλώσεις που μέχρι πρότινος τη συνόδευαν.
- Διαπιστώνεται πως κατά μέσο όρο ένας εργαζόμενος είναι διατεθειμένος να δεχτεί **μείωση του μισθού του κατά 5%** με αντάλλαγμα να εργάζεται από το σπίτι του 2-3-φορές την εβδομάδα. Παράλληλα, ένα 26% δηλώνει πως στην περίπτωση που του ζητηθεί να έχει μόνο φυσική παρουσία θα αναζητήσει αλλού εργασία.
- Μεγαλύτερη προτίμηση στην εξ αποστάσεως εργασία δείχνουν οι **γυναίκες** και ειδικά όσες έχουν παιδιά κάτω των 14 ετών καθώς και εργαζόμενοι με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, ανεξαρτήτως φύλου.

Επεσήμανε πως μολονότι τα οφέλη από την τηλεργασία για τους εργαζομένους είναι σημαντικά (ευελιξία στη διαχείριση χρόνου, μεγαλύτερη προσωπική αυτονομία και επιλογή του περιβάλλοντος εργασίας), **υπονομεύονται σημαντικές πτυχές του εργασιακού βίου** όπως η εκπαιδευτική διάσταση της εργασίας, η ανάπτυξη άλλων δεξιοτήτων και η δυνατότητα δικτύωσης. Παράλληλα, η αυξανόμενη δημοφιλία της εξ αποστάσεως εργασίας είναι δυνατό να οδηγήσει σε **υποβάθμιση του κέντρου των πόλεων** λόγω της μείωσης των εργαζομένων που συρρέουν σε αυτό σε καθημερινή βάση. Ως εκ τούτου, προέβλεψε πως ένα **υβριδικό μοντέλο εργασίας** θα αποτελέσει τη νέα κανονικότητα. Το μείγμα της εξ αποστάσεως και διαζώσης εργασίας θα καθοριστεί από τις ανάγκες των εργαζομένων για ευελιξία και τις απαιτήσεις των εργοδοτών για διατήρηση της παραγωγικότητας.

⁴ Πρόκειται για διαδικτυακή έρευνα στην οποία συμμετείχαν εργαζόμενοι πλήρους απασχόλησης, ηλικίας 20-59 ετών, που έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση σε 27 χώρες στον κόσμο (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας).

Ακολούθησε συζήτηση στην οποία συμμετείχαν οι Ricardo Espinoza, Michael Hobbs, Anil Verma και Isabella Biletta. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης τέθηκαν ζητήματα όπως η ανάγκη αντιμετώπισης συγκεκριμένων προκλήσεων που θέτει η εξ αποστάσεως εργασία, όπως:

- **Μονάχα ορισμένα είδη εργασίας** σε συγκεκριμένους κλάδους μπορούν να πραγματοποιηθούν εξ αποστάσεως.
- Οι δυσκολίες που εγείρονται κατά την **πραγματοποίηση εργασιών που απαιτούν ομαδική εργασία**.
- Οι **δυνατότητες παρακολούθησης των εργαζομένων από τους εργοδότες** μέσω της αξιοποίησης ψηφιακών εργαλείων αυξάνονται. Στο πλαίσιο αυτό τίθενται μία σειρά από ηθικά και νομικά ζητήματα.
- Η εξ αποστάσεως εργασία **επιβαρύνει με άνισο τρόπο τις γυναίκες** που επωμίζονται την ανατροφή των μικρών σε ηλικία παιδιών.
- Η **ιδέα για δυνατότητα εξ αποστάσεως εργασίας με παράλληλη μείωση μισθού είναι προβληματική**, δεδομένου ότι έτσι και αλλιώς μειώνεται το κόστος για τον εργοδότη και ο εργαζόμενος επιβαρύνεται με σημαντικό μέρος του λειτουργικού κόστους της επιχείρησης.

4. Ζήτηση για ακίνητα και εξ αποστάσεως εργασία- Johannes Wieland

Ακολούθησε παρουσίαση από τον Johannes Wieland, καθηγητή Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια, των αποτελεσμάτων έρευνας που διεξήχθη από τον ίδιο και τον κο J. Mondragon. Τα αποτελέσματα της έρευνας περιλαμβάνονται σε ακαδημαϊκό άρθρο⁵. Βασικό συμπέρασμα είναι πως διαπιστώνεται **αιτιώδης σχέση μεταξύ των αυξήσεων ρεκόρ που καταγράφονται στην αγορά ακινήτων** (αλλά και στις τιμές των ενοικίων) σε μητροπολιτικές περιοχές των ΗΠΑ από τα τέλη του 2019 και μετά και **της αύξησης αποκλειστικής παροχής εξ αποστάσεως εργασίας** (δεν εξετάστηκε το ζήτημα της υβριδικής εργασίας). Η αύξηση των τιμών οφείλεται στο γεγονός πως πολλά άτομα που παρέχουν αποκλειστικά εξ αποστάσεως εργασία επιθυμούν να διαθέτουν περισσότερο χώρο εντός της κατοικίας τους (πρόσθετα δωμάτια που θα λειτουργούν ως χώροι εργασίας) και έχουν πλέον τη δυνατότητα να διαμένουν σε περιοχές με καλύτερες καιρικές και περιβαλλοντικές συνθήκες στις οποίες οι πρακτικές προϋποθέσεις για την παροχή εξ αποστάσεως εργασίας είναι καλύτερες. Παράλληλα, διαπιστώνεται μείωση του ύψους των ενοικίων των εμπορικών ακινήτων. Είναι πιθανό πως η εν λόγω τάση θα συνεχιστεί και αναμένεται να επηρεάσει περαιτέρω τις τιμές των ακινήτων και τον πληθωρισμό.

Εν συνεχεία το λόγο έλαβε η Mariona Segu, καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο CY Cergy Paris, η οποία **επεσήμανε τα όρια της εν λόγω έρευνας**, η οποία αφορούσε άτομα που κατέχουν θέσεις εργασίας που είναι «άρρηκτα συνδεδεμένες με το άτομό τους και όχι με τον τόπο εργασίας» και άρα έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν **κατ' αποκλειστικότητα εξ αποστάσεως εργασία**. Υπογράμμισε, επομένως, πως το πλέον δημοφιλές μοντέλο εργασίας είναι

⁵ Mondragon J. και Wieland J. (May 2022). "Housing demand and remote work". Διαθέσιμο στο: <https://www.frbsf.org/wp-content/uploads/sites/4/wp2022-11.pdf>

υβριδική εργασία, για την οποία η εγγύτητα στον τόπο της εργασίας αποτελεί απαραίτητο προαπαιτούμενο.

5. Ευρήματα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τον τομέα του τουρισμού

Μολονότι κατά τη διάρκεια του σεμιναρίου δεν έγινε αναφορά σε ζητήματα που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό και την εξ αποστάσεως εργασία (π.χ. ψηφιακοί νομάδες) ορισμένα από τα ευρήματα των ερευνών παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τον τουριστικό τομέα. Πιο συγκεκριμένα:

- Η κατ' αποκλειστικότητα εξ αποστάσεως εργασία μπορεί να εφαρμοστεί μονάχα σε συγκεκριμένους κλάδους με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (χρηματοοικονομικά, τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνιών). Για την πλειονότητα των θέσεων εργασίας όπου η εξ αποστάσεως εργασία είναι δυνατή, προτιμάται η εφαρμογή υβριδικών μοντέλων που συνδυάζουν την τηλεργασία με τη φυσική παρουσία.
- Καθοριστικό ρόλο στη δυνατότητα πραγματοποίησης της εξ αποστάσεως εργασίας διαδραματίζουν παράγοντες όπως η ύπαρξη των κατάλληλων ψηφιακών και άλλων υποδομών και το γενικότερο επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων των πολιτών μιας χώρας.
- Τα μεγάλα αστικά κέντρα λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών διαθέτουν σημαντικό πλεονέκτημα όσον αφορά τη δυνατότητα παροχής εξ αποστάσεως εργασίας (city premium).